

Л. Макаренко, аспірант
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ В УКРАИНСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПЕРЕВОДЕ ИСПАНСКОЙ КАУЗАТИВНОЙ КОНСТРУКЦИИ HACER + INFINITIVO

Статья посвящена анализу перевода испанской каузативной конструкции hacer+Infinitivo на украинский язык. На материале оригинальных произведений испаноязычных писателей и их переводов проанализированы средства воспроизведения аналитической каузативной конструкции. Выявлены проблемы и основные закономерности передачи каузативных отношений.

Ключевые слова: перевод, каузативные отношения, асимметрия, аналитическая конструкция, лексические и лексико-синтаксические трансформации.

L. Makarenko, pgs.
Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv

REPRODUCTION OF SPANISH CAUSATIVE CONSTRUCTION HACER + INFINITIVO IN UKRAINIAN LITERARY TRANSLATION

The article deals with the analysis of reproducing of the Spanish causative construction hacer+Infinitivo. On the material of the original literary works of Hispanic authors and their Ukrainian translations the means of reproducing of analytical causative construction were analyzed, the basic laws and challenges of reproducing causativity were discovered.

Key words: translation, causative relation, asymmetry, analytical construction, lexical and lexical-syntactic transformations.

УДК 81.25.373

Л. Пишна, канд. філол. наук, доцент
Запорізький держ. інж. акад., Запоріжжя

МІЖКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Стаття присвячена міжкультурному аспекту, який є невід'ємно присутнім при перекладі фразеологічних одиниць. Розглядаються фразеологізми, в яких яскраво виражений національний компонент української або німецької культури. Аналізуються приклади, які не можуть бути правильно осмисленими без звернення до культурної своєрідності.

Ключові слова: номінація, еквівалент, реалія, міжкультурний аспект.

Питання перекладу фразеологічних одиниць сьогодні актуальне у зв'язку із зростанням ролі міжкультурною комунікації у суспільстві. Міжкультурний аспект є дуже важливим.

Будь-яке розуміння є інтерпретативним, а інтерпретація нового досвіду, пов'язаного з іншою культурою, розглядається як обов'язковий елемент розуміння. Непорозуміння може бути обумовленим тим, що комуніканти з різних боків трактують співвідношення між поверхневими та глибинними структурами. Часто значення цілого не виводиться із сукупності значень окремих мовних одиниць, як це може бути, наприклад, при вживанні фразеологізмів.

Фразеологія – це надзвичайно складне явище, яке вивчається вже багато десятиліть і яке потребує залучення до свого вивчення таких наук, як лексикологія, стилістика, історія мови, логіка та країнознавство. Одним із перших дослідників теорії фразеології є швейцарський лінгвіст Ш. Баллі, який дослідив у цій лінгвістичній дисципліні стійкість і системний характер фразеологічних одиниць ще в 50-х роках [1]. Б.А. Ларін першим поставив питання про фразеологію як самостійну лінгвістичну дисципліну [2]. Вченими також було вказано на те, що завдяки фразеологічним висловам, які не перекладаються дослівно, а сприймаються переосмислено, посилюється естетичний аспект мови, що розвиває чуттєвість та інтуїцію [3]. Фразеологічні одиниці дають можливість наблизитись до історії народу, мова якого вивчається, бо в них знаходиться відображення своєрідності культури цього народу і його побуту. Поряд з переосмисленням компонентів фразеологізму може відбуватись при передачі його іншою мовою ще й прирошення смислу, який може мати свою культурно-мовну специфіку.

Українська і німецька лінгвокультури відрізняються одна від одної з точки зору фокусування та розподілу концептуального простору, виділення ключових та лакунарних концептів і т.п. При зіставленні української і німецької концептосфери можна звернути увагу на те, що українські концепти більше пов'язані з духовною та емоційною стороною життя людини, у той час як німецькі концепти частіше відображують прагматичний і діяльний характер суспільства. Характер мовної картини світу залежить від переважаючих в даній лінгвокультурі способів іменування, категоризації та систематизації об'єктів, їх місця в системі предметних значень. Одні і ті ж самі предмети можуть визивати різні уявлення та образи.

В багатьох дослідженнях підкреслюється, що фразеологізми є національно-специфічними одиницями, які акумулюють і передають з покоління у покоління культурний потенціал народу [4: 23]. Існує також думка, що не слід перебільшувати роль національно-культурного компонента у фразеологічній картині світу. Різниця в образній основі різних мов при утворенні фразеологізмів пояснюється не стільки їх культурною своєрідністю, скільки неспівпадінням техніки вторинної номінації в різних мовах [5: 103].

Завданням даного дослідження є, з одного боку, аналіз національної своєрідності фразеологізмів та її збереження в мові перекладу, а з іншого боку, сприйняття перекладу фразеологізму іншою культурою.

Метою статті є експлікація того, як фразеологізми, які найяскравіше відтворюють специфіку однієї з мов, мають можливість бути зрозумілими в іншій мові завдяки перекладу з врахуванням міжкультурних відмінностей.

Відомо, що фразеологічні одиниці мають цілий ряд специфічних рис, які визначають своєрідність ідеом. Образ, який лежить в основі фразеологізма, хоча і має тенденцію послаблення, він не зникає повністю, бо слова, компоненти фразеологічної одиниці, зберігають відповідну семантичну автономію, а разом з цим і здатність визивати відповідні образи.

Переклад фразеологізмів стикається ще й із складністю вибору варіанта перекладу, який був би найдосконалішим. Особливого значення набуває проблема культурно-детермінованої конотації. У цьому випадку велику роль відіграє конотативне поле номінації, яка є сукупністю асоціацій та відчуттів, які виникають у пам'яті індивідуума при сприйнятті тієї чи іншої номінації. Фразеологічні звороти, ідеоми мають безліч відтінків. Основні лексичні трансформації, які виникають при перекладі: повна або часткова заміна номінації, заміна номінації на синонімічну назву, еквівалентну за словником мови перекладу, заміна родового поняття видовим, розширення конотації шляхом додавання епітета, заміна поняття на інше, яке має лише асоціативний зв'язок, і т.п. – виступають допустимими при перекладі фразеологізмів, якщо вони не знижують культурну цілісність оригіналу.

Наприклад, німецький фразеологізм *Böhmische Dörfer*, який при буквальному перекладі означав би «богемські села», в українській мові замінено фразеологізмом з дуже подібним смислом, але зовсім іншим лексичним наповненням – «*китайська грамота*». Жодне слово не зберігається при перекладі, але виходячи з України асоціативно це словосполучення є більш зрозумілим, ніж те, якби він робив спроби вникнути в особливості чеських сіл.

Дуже важко передати іншою мовою фразеологізми, які в рідній мові мають велике емоційне та асоціативне навантаження. Таким прикладом може служити вираз «бабине літо». Німецькою мовою воно передається такими складними словами, як: *Altweibersommer*, *Fadensommer*, *Indianersommer*, *Nachsommer*, *Spätsommer*; але всі вони не мають тієї емоційної напруги, як в українській або російських мовах. Чим більше синонімів має слово, тим менш ємким є воно. У німецькій мові відсутній фразеологізм, який міг би тонко і всебічно передати значення виразу «*бабине літо*».

Інша ситуація, коли фразеологізму в одній мові не виникає проблеми знайти декілька відповідностей, і всі вони будуть доречними. Українському фразеологізму «рішитися (лишитися) глузду» в німецькій мові можна знайти такий ряд фразеологізмів, як: *nicht recht im Kopf sein*, *nicht recht bei Trost sein*, *Vogel haben*. Випадки, коли в іншій мові можна знайти аналоги або еквіваленти не є частими. Крім того останній приклад не належить до національно маркованої лексики. Національно специфічним тут є лише спосіб номінації, а розуміння смислу не потребує ніякого заглиблення, тому і знаходження еквівалентів у інших мовах не викликає особливих труднощів.

Національна специфіка фразеологізму може відображати історію народу, своєрідні традиції, звичаї, його характер, які закладені в його прототипі. Не завжди такі фразеологізми перекладаються дослівно або синонімічними варіантами. Інколи необхідно взяти зовсім іншу ситуацію, але близьку культурі народу, на мову якого робиться переклад. Наприклад, український фразеологізм «*На городі бузина, а в Києві дядько*» не має перекладу в прямому смислі цього слова, а передається виразом „*Das reimt sich wie Fastnacht und Karfreitag*“.

Зовсім різні ситуації описують вище розглянуті фразеологізми, але в обох еквівалентах фігурують реалії. Міжкультурний аспект полягає в тому, що і в першому, і в другому випадку вжиті поняття, які вказують на культуру та своєрідність мислення кожного з народів.

Виникає питання, чи можна було б передати український фразеологізм іншим німецьким фразеологізмом, або, чи існує можливість передати німецький фразеологізм інакше. Теоретично варіанти є, але не завжди вони доречні з інших причин. Наприклад, передача німецького фразеологізму „*Das reimt sich wie Fastnacht und Karfreitag*“ українським «*Схожа, як свиня на коня, тільки грива не така*», була б не коректною, тому що цьому

фразеологізму притаманна грубість, невихованість, у той час як раніше приведені фразеологізми не містять даних відтінків, вони є більш ввічливими і не містять образи.

Подібні ситуації можна зустріти дуже часто і в перекладі, якщо існують реалії, то ці реалії замінюються на реалії мови перекладу. Наприклад: «*Wie Gott in Frankreich leben*» має українську відповідність «*кататись як вареник у маслі*». А фразеологізм «*Der kennt seine Parrenheimer*» пасує «*Знаю я вашого брата*», а ось фразеологізм «*Зна кішка чие сало з Їла*» не підійде, незважаючи на яскраво виражені реалії, тому що у такому випадку міняються ролі «звинувачувача» та «звинуваченого».

Але наявність відповідності одному фразеологізму в українській мові двох фразеологізмів в німецькій існує, наприклад: укр. «*біла ворона*» – нім. „*ein weißer Rabe*“ та „*ein schwarzes Schaf*“.

При передачі фразеологізмів іншою мовою певну роль відіграє ще й квантитативний фактор. У даному випадку мається на увазі те, що не лише наповнення фразеологізму є важливим, але й здебільшого відповідність розміру оригіналу розміру його перекладу. Якщо є варіанти вибору, то при перекладі краще вжити вираз, який за своєю довжиною співпадатиме з фразеологізмом оригіналу. Наприклад: нім. „*Man soll den Tag nicht vor dem Abend loben*“ – укр. «*Не біжи nonперед батька в некло*» – рос. «Цьплять по осені считають». І відповідно: нім. „*Erst abwarten, dann Tee trinken*“ – укр. «Поживемо – побачимо».

Іншою специфічною рисою фразеологічних одиниць є той факт, що якою б не була ступінь семантичного перевтілення фразеологізму, останній осмислюється мовцем через внутрішню форму її прототипа, від якого він не може повністю «відірватись».

Прослідкувавши шлях семантичного розвитку слів-компонентів, які входять до фразеологічної одиниці, можна відмітити, що вони, утворюючи фразеологізм, втратили своє предметно-денотативне значення, тобто деактуалізувались, але будучи накладеними на відповідний семантичний прототип (або генетично пов'язаний еквівалент), вони знову отримують своє предметно-денотативне значення, тобто актуалізуються, чому й відбувається подвійна актуалізація.

В так званій «індустріальній прозі» 70-х років можна зустріти фразеологізми з подвійною актуалізацією. Наприклад: „*Wir leben um zu arbeiten*“ [6: 61]. Багатогодинна знурююча праця послужила причиною вираження робітниками свого ставлення до їхньої роботи на підприємстві. Тільки спосіб вираження свого незадоволення буи продиктований утриманням у пам'яті відомого вислову класика: «Ми їмо, щоб жити, але не живемо, щоб їсти». Фразеологічний вираз з тексту має подвійну актуалізацію, хоча зі стилістичної точки зору він є біднішим, тому що втратив таку стилістичну фігуру, як хіазм, але при перекладі на українську мову залишиться подвійна актуалізація та міжкультурний аспект.

Можна зробити висновок, що при перекладі фразеологізмів автори не стільки стараються дотримуватись лексичної відповідності, скільки міжкультурного розуміння та дотримання стилістичних своєрідностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Балли Ш.* Общая лингвистика и вопросы французского языка/Ш.Балли – М.: Изд-во «Иностранная литература», 1955. – С.8 – 28.

2. Ларин Б.А. О методах изучения фразеологических соединений / Б.А.Ларин // Научная сессия ЛГУ 1953-1954: Тезисы докладов по секции филологических наук. – Л.: ЛГУ, 1954. – С. 29-41.

3. Рудяков Н.А. Стилистический анализ художественного произведения. – К.: Радянська школа, 1977. – 289с.

4. Зайнуллина Л.М. Композиционная семантика производного слова (на материале английского, немецкого, русского, башкирского и французского языков) / Л.М.Зайнуллина. – Уфа: БашГУ, 2005. – 188 с.

5. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А.Маслова. – М.: Академия, 2001. – 208 с.

6. Texte aus der Arbeitswelt seit 1961: [Hrsg. von Theodor Karst]. – Stuttgart, Philipp Reclam jun., 1987. – 175 S.

Стаття надійшла до редакції 26.06.13

Л. Пышина, канд. филол. наук, доцент
Запорожский гос. инж. акад., Запорожье

МЕЖКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ ПЕРЕВОДА ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ

Статья посвящена межкультурному аспекту, который присутствует при переводе фразеологических единиц. Рассматриваются фразеологизмы, в которых ярко выражен национальный компонент украинской или немецкой культуры. Анализируются примеры, которые не могут быть правильно осмысленными без учета культурного своеобразия.

Ключевые слова: номинация, эквивалент, реалья, межкультурный аспект.

Pyshna L., PhD, associate professor
Zaporizhia state engineering academy, Zaporizhia

CROSS – CULTURAL ASPECT OF PHRASEOLOGY TRANSLATION

The article deals with a cross-cultural aspect which exists in translating phraseological units. Phraseology strongly marked with national components of Ukrainian or German culture is researched into. Examples that cannot be properly understood without considering cultural peculiarities are analysed.

Key words: nomination, equivalent, actual, cross-cultural aspect.